

milior videtur, tum propter rationem factam, tum quia est magis accommodata ad bellum inter Angelos, et eorum instantia, seu morulas explicandas: tum denique quia id probabilius creditur de primo homine in statu Innocentiæ, ut infra dicemus. Nam in hoc credimus de illo, et Angelis eandem esse rationem, quia non aliter comparatur Christus in ratione auctoris gratiæ, et salutis ad Angelos, quam ad homines ante lapsum, ut omnes consentiunt, eadem enim ratio in utrisque versatur, nam quod Incarnatio in humana natura, et non in angelica perficienda esset, licet non sit sufficiens ratio, ut homini, et non Angelo revelaretur: quia non minus est Christus caput Angelorum, quam hominum, suadet nihilominus, quod sicut primo homini non fuit revelata in primo creationis instanti, ita neque Angelo; quia non minus fuit Christus auctor gratiæ datæ homini in primo instanti creationis, quam datæ Angelo in creatione sua.

19. *Fundamenta a n. 6, adducta imprimis enervantur.*—Superest ut ad testimonia Scripturæ, et Patrum in contrarium adducta respondeamus, et imprimis enervamus illa, quia si in sensu, in quo afferuntur, intelligenda essent, non solum probarent Angelos viatores ignorasse Incarnationis mysterium, sed etiam Angelos beatos illud nescivisse a principio suæ beatitudinis, imo nec antequam fieret, et de illo per hominum Ecclesiam docerentur, quod est evidenter falsum, ut probatum est. Secundo præ oculis habenda est distinctio, qua divus Thomas in citatis locis utitur, et sumpsit ex Bernardo, dicta ep. 77, ad Hugonem. Nam aliud est loqui de mysterio Incarnationis, quoad substantiam ejus, imo quoad unionem hypostaticam inter humanam naturam, et Verbum divinum in unitate personæ cum tali excellentia, et dignitate: aliud vero est loqui de eodem mysterio quoad circumstantias ejus, ut quia tali tempore, aut loco, aut modo, aut ex tali femina, vel similibus fiat. Cum ergo dicimus Angelos habuisse fidem Christi, præcipue intelligimus quoad substantiam mysterii, nam circumstantias ignorare potuerunt, vel omnes, vel aliquas, de quo post solutiones argumentorum, pauca adjiciemus. Tertio hinc colligitur generalis responsio ad omnia argumenta, et conciliatio priorum Patrum cum posterioribus. Nam qui dicunt cognovisse Angelos hoc mysterium priusquam fieret, sive per fidem in via, sive, per speciem in patria, loquuntur præcipue de hoc mysterio quoad substantiam ejus: qui vero ignorantiam hujus mysterii

Angelis tribuere videntur, de circumstantiarum ignorantia interpretandi sunt. Quod melius descendendo ad singula testimonia declarabitur.

20. *Deinde expenduntur loca Scripturæ pro prima sententia adducta in num. eodem.*—Primo ergo expendenda sunt verba Pauli ad Eph. 3, dicentis: *Mihi autem omnium sanctorum minimo data est gratia hæc in gentibus, evangelizare investigabiles divitias Christi, et illuminare omnes, quæ sit dispensatio sacramenti absconditi a sæculis in Deo, qui omnia creavit, ut innotescat Principibus, et Potestatibus in cælestibus, per Ecclesiam multiformis sapientia Dei.* In quibus verbis primum supponendum est, per *Principes*, et *Potestates* Paulum sanctos Angelos intelligere. Commentarium enim Ambrosii, de malis verba illa interpretatur, quod non videtur verisimile: tum quia non est ulla ratio accipendi illa verba in pejorem partem: tum quia Paulus addit particulam, *in cælestibus*, per quam solet bonos a malis distinguere, sicut in eadem ep., cap. 1, dixerat: *Constituens eum ad dexteram in cælestibus supra omnem Principatum, et Potestatem*, et e contrario in eadem epistola, cap. 2, malum Angelum cum addito vocat *principem potestatis aeris hujus*. Tum maxime, quia Paulus non prædicabat, ut dæmones illuminaret, in quo videtur in illo Commentario contineri gravis error, quia in eo additur, illam illuminationem fuisse ordinatam, ut *Principes et Potestates ab errore abducerentur*. Quod melius ad terræ principes posset referri. Sed huic etiam expositioni obstat particula, *in cælestibus*. Alii vero illa verba de utrisque spiritibus superioribus, et inferioribus intelligunt, quia Paulus utrosque solet illis nominibus appellare, ut patet ad Colos. 1 et 2, quod parum refert; melius autem de bonis intelligitur dumtaxat, propter particulam, *in cælestibus*, quæ non videtur convenienter referri ad hunc aerem, in quo dæmones versantur: præsertim cum multi dæmonum principes sint in inferno. Et ita de propriis Principibus cælestibus intelligunt locum hunc Chrysostomus, Hieronymus, Augustinus et fere omnes. Qui sub illis comprehendunt reliquos ordines Angelorum; ita ut perinde dictum sit *Principibus, et Potestatibus*, ac si diceretur *majoribus, ac minoribus* Angelis.

21. Hoc ergo posito, Augustinus, dicto lib. 5, Gen. ad litt., cap. 19, putat particulam, *ut innotescat*, non esse conjungendam cum verbo, *illuminare* sed cum verbis illis, *Sacramenti*

absconditi, ita ut illa limitent, et declarent fuisse ita absconditum, ut innotesceret Principibus, et Potestatibus cælestibus *per Ecclesiam*, non terrestrem, sed cœlestem, et ita ex illis verbis colligit Augustinus hoc mysterium semper Angelis innotuisse in cœlesti Ecclesia; nam juxta hanc expositionem particula, *per Ecclesiam*, non dicit quasi effectivam causalitatem, quia cum cœlestis Ecclesia sint ipsi cœlestes spiritus, non possunt per eandem Ecclesiam omnes doceri, sed explicat velut adæquatam subjectum illius cognitionis, ut exponit D. Thomas, 1 p., q. 117, art. 2, ad 1, dicens: *Ita hoc secretum erat absconditum hominibus, ut tamen Ecclesiæ cœlesti, quæ in Principibus, et Potestatibus continetur, hoc Sacramentum notum esset a sæculis, non ante sæcula.* Et ita non displicet D. Thomæ expositio, tum ibi, tum etiam in 2, d. 11, q. 1. art. 4. Durum tamen esse videtur, cum verbis illis, *Sacramenti absconditi*, conjungere illa, *ut innotescat*, et nomen *Ecclesiæ* non hominum, sed Angelorum ibi intelligere, etc., quia Paulus non dixit, *ita absconditi, ut innotuerit*, sed absolute vocat *absconditum*, et postea addit, *ut innotescat*, utique in futurum, seu nunc, *per Ecclesiam*, id est, per ministerium Ecclesiæ, et per ipsius Pauli prædicationem, cujus fructum, et finem, per illam particulam *ut innotescat*, magis significare videtur.

22. Simplicior ergo sensus est, Paulo datam esse gratiam illuminandi omnes, et ex illius prædicatione sequi, ut etiam cælestibus Angelis innotescat multiformis sapientia Dei. Ex hoc autem sensu non sequitur, ante prædicationem Pauli, et fructus ejus, Angelos ignorasse mysterium Incarnationis; sed solum sequitur nescire potuisse, quos fructus, et effectus per illud mysterium futuros divina sapientia præordinasset. Atque ita non latuit Angelos substantia mysterii, latere tamen potuit circumstantia *quid*, seu modus fructificationis ejus: vel certe latere potuit providentia, et prædestinatio Dei erga homines per tale mysterium. Et, si attente verba Pauli considerentur, hunc sensum plane referunt; non enim dicit, *mihi datum est prædicare mysterium Incarnationis, sed investigabiles*, id est, impervestigabiles, *divitias Christi*, utique in gentibus, et prædestinatis effundendas, et hæc est (ut subdit) *dispensatio sacramenti absconditi a sæculis in Deo*, utique quoad hunc fructum, et communicationem thesaurorum ejus, et hæc etiam est, *multiformis sapientia Dei*, quæ Angelis innotuit in suis effectibus, vel cum in

reipsa, per Ecclesiam et ministros ejus executioni mandata est.

23. *Explicantur Patres in n. 7, adducti.*—Nec ex sanctis circa hunc locum allegatis, aliquid contra hunc sensum, vel contra nostram assertionem colligi potest. Nam Cyrillus, dicto lib. 2, in Joann., cap. 3, prius dicit: *Non propter seipsum homo factus est; sed ut cælestium bonorum via nobis, et janua fiat*, et postea subdit: *Nemo ergo sapientissimæ dispensationis rationem irrideat, quam divinus ille Paulus admiratus clamabat ut innotescat Principibus.* Et in altero loco ad Reginas, prius expendit illa verba Pauli: *Hujus rei gratia Paulus vinctus sum Christi Jesu pro vobis gentibus, siquidem audistis dispensationem gratiæ Dei, quæ data est mihi in vos, quia secundum revelationem notum mihi fecit mysterium*, et de hoc mysterio, et de hac ejus dispensatione posteriora verba, *ut innotescat*, deinceps exponit.

24. Simili modo Gregorius Nyssenus, dicta orat. 8 in Cant., prius secundum Paulum ait: *Per humanam naturam innotuisse angelicæ multipliciter variam Dei sapientiam, per Christi administrationem inter homines patefactam.* Postea vero hanc Dei variam sapientiam, et mirabilem per Christum administrationem his verbis declarat: *Quo non pacto vita per mortem orta est? per peccatum justitia? per executionem benedictio? gloria per ignorantiam? per imbecillitatem vis? In quibus verbis ad superiorem expositionem videtur alludere, et ad locum Pauli explicandum sufficere videbantur. Addit tamen de suo obscuriora verba nimirum: *Etenim superioribus temporibus. Potestates illæ supra mundum hunc posite, solum illam Dei simplicem, ac uniformem Dei sapientiam norant, convenienti quadam ratione miracula rerum in natura perficientem (neque enim quidquam varium erat in his, quæ sub aspectum cadunt) in eo nimirum, quod vox divina vis efficax esset, omniaque creata potestate sua conderet, solo voluntatis motu naturam universitatis rerum in ortum produceret, quodque cuncta faceret valde bona, quæcumque a boni fonte promanabunt. Ac de specie illa sapientiæ varia quæ ex rerum sibi adversantium nexu constat, nunc per Ecclesiam clarissime sunt edoctæ. Qui nimirum sermo caro fiat, qui vitam cum morte misceat qui per imbecillitatem Crucis, potentiam adversarii flectat: et alia quæ prosequitur. In quibus plane affirmare videtur, Angelos prius totum mysterium, etiam quoad illius substantiam ignorasse. Ve-**

rumtamen hic locus ab omnibus necessario explicandus est, nisi quispiam dicere audeat, gravem errorem in illo contineri.

25. *Vera Nissenii interpretatio.* — Nam si verba illa ut jacent, et ut in cortice præseferunt, accipiantur, ex illis sequitur, totis illis superioribus ante Christi adventum temporibus, Angelos nullam nisi naturalem scientiam de Deo habuisse: nam illa sola est simplex illa sapientia, per quam naturæ miracula, efficacia divini imperii, voluntatis, ac potentiae, et emanatio rerum adeo cum magna bonitate, et perfectione, cognoscitur, et tamen in illis Nissenus verbis affirmare videtur, hanc solam sapientiam Angelos in illis prioribus temporibus habuisse. Hoc autem ipsum sensisse incredibile perfecto videtur. Qui enim ignorare potuit, aut Angelos habuisse fidem, aut beatos, et sanctos Angelos videre Deum, aut non ignorasse mysteria Christi, quæ Prophetis revelabant? Aliqua ergo congrua intelligentia necessario adhibenda est. Videtur ergo mihi non loqui Nissenum de omni genere cognitionis, sed de illa, quæ veluti per experientiam, et intuitionem operum Dei habetur in hoc mundo visibili: hanc enim restrictionem addit per illa verba: *Nec enim quidquam varium erat in his, quæ sub aspectu cadunt.* Ait ergo in illis primis temporibus, tantum cognovisse per experientiam opera mirabilia, quæ Deus in hoc visibili mundo faciebat; postea vero per Ecclesiam in ejus fundatione, et propagatione per Christum, nova mirabilia vidisse, et cognovisse. Non quod antea hæc omnino ignorarent futura, sed quia non viderent illa completa, neque modum, quo unumquodque fieret: et ita non dicit agnovisse de novo Verbum Dei fuisse incarnandum; sed, *qui* (ita quo modo) *Verbum caro fieret*, et præsertim quod factum esset caro mortalis, et passibilis, et reliqua, quæ ad mysterium crucis, et redemptionis pertinent. Quæ vel magna ex parte Angeli prius ignorare potuerunt, quoad circumstantias, et præsertim quoad illum modum, quo res factæ in seipsis quasi per experientiam cognoscuntur, illa enim omnia tanquam nova illis apparuerunt. Qui sensus est etiam valde conformis Paulo, ut etiam D. Thomas, supra cum Augustino notarunt.

26. *Expenditur D. Hieronymus.* — Venio ad Hieronymum qui maxime in hoc videri potest Dionysio, et Augustino contrarius, ut D. Thomas, in citatis locis, advertit, quia in loco ad Eph. 3., absolute dicit: *Omnes spirituales creaturas, quæ in præteritis sæculis fue-*

runt, mysterium Christi ignorasse. Et iterum, *sanctis Principibus et Potestatibus cælestibus, ignotam fuisse multiplicem sapientiam Dei, quæ per Ecclesiam postea illis revelata est.* Verumtamen quod per hæc verba non excludat ab Angelis omnem fidem, vel notitiam hujus mysterii, manifeste declarat, cum ait, si Angelis ignota fuit hæc multiplex sapientia Dei, *Quanto magis Patriarchis, et Prophetis fuit, quos supra non ignorasse mysterium Christi, sed ita ut Apostolos nescisse monstravimus.* At vero in illa comparatione, quanto magis, evidenter supponit Hieronymus majorem notitiam illius mysterii habuisse Angelos, quam Prophetas: ergo cum per se constet, et ipse affirmet, Prophetas non ignorasse mysterium, idem plane supponit de Angelis: et ad summum ait, *non ita sicut apostolos prius illud cognovisse.* Quia nimirum non noverant illud, ut executioni mandatum, cum omnibus modis, et mirabilibus circumstantiis, cum quibus perfectum est, unde ad hoc declarandum subjungit: *Multiplex sapientia Dei nunc Principibus, Potestatibus revelata est, quia, quam olim Deus futuram in sua mente decreverat, et nunc esse perfectam, ea eo quod videmus agnoscimus.* *Cruce itaque Christi non solum nobis, sed et Angelis cunctisque in cælo virtutibus proposuit, et aperuit sacramentum, quod antea nesciebant, utique ita distincte, et quantum, et quale in se futurum erat: sicut postquam factum est, et hunc sensum aperte prosequitur, et in discursu illius commentarii declarat.*

27. *Explicatur Chrysostomus, Theodoretus et Theophylactus.* — Præterea Chrysostomus in eundem locum diserte docet, Angelos omnes ignorasse investigabiles divitias Christi, quoad gentium vocationem, quibus prædicandæ, et in quibus multiplicandæ erant; et fieri quidem potuit, ut hoc Angeli, vel omnes, vel plures ignoraverint, nam hoc ad circumstantias et effectus mysterii pertinet. Quod autem non ignoraverint Angeli substantiam mysterii, non minus clare docet ibidem Chrysostomus, dicens: *Mysterium propterea vocat, quoniam neque Angeli noverunt, nec ulli alii fuit manifestum.* *Et illuminare* (inquit) *omnes, quæ sit dispensatio mysterii absconditi a sæculis in Deo, Angeli hoc tantum norunt, quod factus sit portio Domini populus ejus.* Et ponderat quod Angelus Josepho dixit: *Vocabis nomen ejus JESUM, ipse enim salvum faciet populum suum a peccatis eorum.* Putat enim dixisse, *populum suum*, id est, Israeliticum, quia de gentibus ignorabat. Quod non est (inquit) *mirandum,*

nam Princeps Persarum resistebat Michaeli, quia dispositionem Dei circa reditum populi Israel ignorabat: et deinde illud quod de ignorantia conversionis gentium dixerat, limitat dicens: Quod vocatæ quidem essent norant, quod autem ad eadem, et quod sessuræ essent in throno Dei, quis hoc expectasset? quis credidisset? absconditi, inquit, in DEO. In hoc ergo solum ponit Angelorum ignorantem, quod divitias, quas Deus in gentes per Christum effusus esset, nescirent: estque hoc satis consentaneum contextui Pauli. Nec aliud voluit Theodoretus, vel sensit Theophylactus qui expresse dicit: *Quod gentes quidem vocandæ erant, noverant fortasse per spiritum, tum prophetæ, tum Angeli; quod vero ad tanta bona, et quod Christus eas ad thronum Dei collocaret, quis quæso hoc expectaret? eam ob rem mysterium hoc vocat absconditum, etc.* Et ad hunc etiam sensum trahit verba Nissenii, quæ ibi allegat.

28. *Enucleatur alius locus Chrysostomi.* — Duriora quidem sunt ejusdem Chrysostomi verba in Præfatione ad Joannem: sed illa etiam necessario limitanda sunt. Nam absolute de toto exordio Evangelii Joannis ait: *Nihil nobis humanum, sed a Spiritu sancti abditis thesauris omnia pro loquitur, quæ nec Angeli, priusquam hic diceret, noverunt.* Namque et ipsi nobiscum per Joannis vocem, et per nos didicerunt, quæ cognovimus. Et ad hoc confirmandum verba Pauli inducit, et iterum concludit: *Nobiscum ergo Angeli didicerunt, quæ nesciebant.* Non possunt autem hæc dicta indifferenter et universaliter accipi; alias dicendum esset, antequam Joannes Evangelium scriberet, nescisse Angelos Verbum fuisse Deum, vel fuisse in Patre, vel omnia per ipsum esse facta, et cætera, quæ Angeli saltem videntes DEUM ignorare non potuerunt. Non ergo universe, seu collective accipienda est Chrysostomi sententia: ita ut sensus sit, nihil eorum, quæ Joannes narrat, notum fuisse Angelis, seu omnia illa nescisse: sed potius indefinite non omnia illa prout a Joanne narrantur, antea scivisse, sed aliquid ignorasse, quod discere potuerunt. Et in hoc etiam sensu videntur verba satis per exaggerationem dicta: aliquo modo tamen verificari possunt, non quia Angeli ignoraverint substantiam illius mysterii, *Verbum caro factum est*, sed quod de illo multa ex narratione Joannis agnoscere potuerint, eo modo, quo per Ecclesiam aliqua eis innotescere dicuntur, sicut jam diximus, et in sequenti puncto magis explicabimus.

29. *Expenditur secundum testimonium in eod.*

n. 7. — In secundo igitur testimonio Pauli ad Tim. 3., ad causam solum faciunt verba illa, *apparuit Angelis.* Quæ verba singulari modo exponit ibi Anselmus, et alio, et Cajetanus ibidem, quos omitto, quia facile responderi potest, apparuisse Angelis, quia illis cernentibus et videntibus, factum est: et hoc est, quod Augustinus, dicto lib. 5., Genesis ad litt., cap. 19, ait: *Quod autem non in Deo tantum innotescit Angelis, quod absconditum est, Verbum etiam hic eis apparet cum efficitur, atque propalatur, idem Apostolus testis est, cum ait: Apparuit Angelis.* Non ergo dicitur apparere Angelis, quia prius ab eis ignoraretur, sed quia non videbatur, ut in se factum, et ita etiam divus Thomas, dicta quæst. 117, art. 3, ad primum; ait, prædicantibus Apostolis multa innotuisse Angelis, non quia proprie ab apostolis doceantur, aut illuminarentur, sed quia per prædicationem apostolorum aliqua mysteria explicabantur in rebus ipsis: quæ ipsis Angelis videntibus fiebant, et ita quædam illorum tantum novo modo cognoscere, ut præsentia, quamvis antea illa nossent futura: aliqua vero potuerunt antea ignorare, quæ tunc scire incoeperint, quando facta sunt, ut erat conversio gentium in particulari, de qua inquit D. Thomas, Paulus, ad Ephes. 3., locutus est, quia per eum maxime expleri possit.

30. *Conciliatio D. Thomæ pro Dionysio et Hieronymo.* — Et in hunc modum conciliat S. Doctor modum loquendi Hieronymi, quod Angeli aliqua didicerunt per apostolorum prædicationem, cum doctrina Dionysii, c. 4 et 7, de cœlesti Hierar., dicentis, Deum illuminare inferiora, per superiora. Nam hoc est verum de propria illuminatione per modum doctrinæ, illud vero de nova cognitione, quæ fit per verum eventum, seu expletionem, ut latius declarat in 2, d. 11, q. 1, a. 4. Et eodem modo, in opusc. 1, c. 26, exponit similem sententiam Cyrilli, quam ex libro Thesauri refert, unde ita etiam exponendi videntur Chrysostomus, Theodoretus et Theophylactus quos circa dictum testimonium Pauli allegavimus. Cautè tamen in hoc puncto legendi sunt: nam significant, Angelos non vidisse prius Verbum secundum divinitatem, imo neque posse illud videre; et ita cœpisse illud videre incarnatum. Pie tamen explicari possunt, ut de eodem genere visionis cum proportionem loquantur: nam Verbum secundum divinitatem non videbant naturaliter, incarnatum autem videre illud potuerunt, sicut ab hominibus videri potuit. Non quia naturaliter videre potuerint

unionem ipsam humanitatis cum Verbo, sed quod et illum hominem perfecte viderent, et divinitatem in eo latentem per signa, et evidentia facta conspicerent, et similiter verba Glossæ de novo genere cognitionis intelligenda sunt; nam prius eadem Glossa verba Augustini refert et sequitur.

31. *Ad tertium testimonium.*—*Vera expositio, et responsio.*—Ad tertium argumentum ex interrogationibus Angelorum sumptum, respondetur imprimis incertum esse, an illæ sint Angelorum interrogationes, nam in loco Isaïæ verba illa, *Quis est iste, qui venit de Edon?* quidam dixerunt illam interrogationem non ab Angelis, sed ab ipsis Judæis factam esse; ut in Forerio ibi videre licet. Athanasius vero, in libro de salutari Christi adventu, circa medium, a dæmone putat esse factam; et refertur, ac non improbatur in VI Synodo, Action. 8, circa finem. Alii facilius exponunt, esse verba ipsius Prophetæ contemplantis Christi passionem, et præ admiratione exclamantis, *Quis est iste?* Ita indicant ibi Lyra, et Adamus, et sumitur ex Tertulliano, l. 4, contra Marci., c. 40. Ex duabus vero interrogationibus, quæ in Psal. fiunt, de priori ait Augustinus ibi, *Pavet admirans natura mortalis, et querit, quis est iste Rex gloriæ?* De posteriori vero dicit, *Quid, et tu princeps potestatis aeris hujus miraris, et queris, quis est iste rex gloriæ?* Verumtamen facilius dici potest omnia illa verba esse ipsius David, qui per figuram, at per modum dialogi artificiosius, et jucundius mysterium explicat. Ita exponit ibi Theodoretus ultimo loco. Et potest etiam sumi ex Gregorio Nisseno, orat. de Ascensione, ubi sic concludit: *Videte quomodo nobis David festum jucundius reddit, dum suam gratiam, et festivitatem alacritati Ecclesiæ admiscet.* Et hoc modo videtur etiam locum Isaïæ interpretari Theodoretum, l. 2, in Cant., circa prima illa verba c. 3: *Quæ est ista quæ ascendit e deserto, sicut virgula fumi.*

32. Deinde esto illæ interrogationes Angelorum fuerint, non est necesse, ut ex ignorantia fuerint profectæ: potuerunt enim esse ex admiratione, et stupore ob rei novitatem, et eximiam alacritatem. Sic exponit dicta verba Ps. 23, Augustinus, ser. 178, de temp. Et verba Isaïæ in eumdem modum videtur ubi exponere Cyrillus, licet super Joannem aliter interpretari videatur. Denique etiamsi admittamus, illas interrogationes factas esse ab Angelis per aliquam ignoracionem, et ex desiderio aliquid addiscendi; non opus est, ignorantiam illam

intelligi de substantia mysterii Incarnationis; sed de circumstantiis, vel effectibus ejus, vel de variis rationibus Incarnationis, passionis, et aliorum mysteriorum Christi, in quo sensu videntur locuti Dionysius, Justinus, et interdum Cyrillus, et alii. Et potest sine magna difficultate ad verba Isaïæ et Davidis applicari expositio; nam licet ibi tantum exprimaturs interrogatio de persona, *Quis est, etc.*, et eadem fit responsio, *Dominus fortis, Dominus virtutum. Ego qui loquor justitiam:* nihilominus intelligendum est, in his verbis virtute, et implicite contineri omnia, quæ de tali persona, tantoque mysterio desiderari poterant.

33. *Ad loca Ambrosii et Bernardi in n. 7.*—Et per hæc responsum est ad loca Ambrosii in Luc. et Bernardi, super *Missus est*, quem ipse in dicta epist. 77, explicavit, ut intelligatur, non de mysterii ignorantia, quoad substantiam ejus, sed circumstantiarum, ubi quatuor ipse enumerat, quo tempore, quo loco, ex qua matre, et quomodo executioni mandandum esset tale mysterium, et sub ac ultima varii modi comprehendi possunt, scilicet an humanitas denuo creanda esset, ut assumeretur, vel ex substantia alia formanda, et si hoc posteriori modo, an ex femina per veram conceptionem, vel alio modo, sicut formata fuit Eva ex costa Adæ. Item si ex femina, an opera Spiritus sancti vel alio modo? Item an corpus assumendum futurum erat passibile, vel alterius perfectionis. Unde huc etiam spectant omnes circumstantiæ hujus mysterii, quæ ad redemptionem pertinent, et ad effectus ejus, qui ex divina prædestinatione pendunt. Non est enim dubium, quin ex his circumstantiis quam plures Angelos latuerint, quamvis necessarium non sit, ut omnes ignoraverint; de qua nullam certam regulam constituere possumus: quia revelata non est, et ex Dei voluntate, ac secreta providentia pendet.

34. *Perfectius Angeli in patria, quam in via hoc mysterium cognoverunt.*—Possumus autem in communi dicere, multo perfectius cognovisse Angelos sanctos Incarnationis mysterium in statu beatitudinis, quam in via. Quod imprimis est manifestum de substantia mysterii, nam in via solum cognoverunt obscure illud esse futurum, et in confuso, ac generaliter, quale esset futurum: sicut nos fere illud credimus. In beatitudine autem viderunt illud clare, et quidditative, prout in se est. Quoad circumstantias vero, verisimilius est, in via ignorasse Angelos omnes circumstantias ad propriam redemptionem pertinentes: quia non

oportebat eos esse præciosos futurorum peccatorum: quanquam non sit verisimile ignorasse Incarnationem fuisse futuram, in exaltationem, et salutem hominum, imo esset ipsorum Angelorum; ipsisque fuisse propositum Christum, ut ipsorum caput, quod adorare, et recognoscere ut principem oporteret, ut in libro septimo latius dicemus, unde etiam fit credibile, illas circumstantias mysterii fuisse Angelis in via revelatas, quæ et peccata non supponunt, et ad ipsius Christi exaltationem, et perfectionem per se pertinent. At vero post viam, credendum est, sanctos Angelos cognovisse multo plura: nam tunc non ignorarunt sancti Angeli mysteria Redemptionis, cujus ministri futuri erant, propter eos qui hæreditatem capiunt salutis, ut attigit D. Thomas, dicta q. 57, ar. 5, ad 1. An vero hæc mysteria, seu circumstantias principalis mysterii cognoverint in Verbo, vel per alias revelationes extra Verbum: et an hanc cognitionem in principio habuerint totam simul, vel decursu temporis in illa creverint, licet occultum sit, quid tamen probabilius conjectari possit, in libro sequenti dicemus.

CAPUT VII.

UTRUM ANGELI IN PRIMO INSTANTI CREATIONIS, ET VIÆ NON SOLUM GRATIAM HABITUALEM RECEPERINT, SED ETIAM ACTUS GRATIÆ LIBEROS ELICUERINT.

1. *Rationes pro parte negante.*—In capite præcedenti solum diximus habuisse Angelos in via fidei cognitionem, quod non solum de habituali, sed etiam de actuali intelligendum est. Quia tamen via Angelorum plures moras, seu instantia complectitur, ut nunc supponimus: ideo explicandum superest, quando incœperint Angeli hos actus exercere: et quomodo in illis sancti Angeli perseverarint, et quia in hoc eadem ratio est de actu fidei, et de aliis; simul de omnibus dicemus. Hic autem solum de primo instanti loquimur: de secundo vero alia est difficultas, et ratio, et ideo de illo postea dicetur. Ratio autem dubitandi est, quia videtur, non potuisse Angelos in primo instanti habere actum supernaturalem, quia in illo instanti, natura operabatur actus suos naturales, quantum poterat: et ideo non poterat in supernaturalibus occupari: et rectus ordo postulabat, ut fineretur prius naturales operationes exercere, et postea ad supernaturales elevaretur. Secundo, talis actus debet esse perfecte liber; sed in primo instanti, vel

non potest esse actus liber simpliciter, ut voluit Hugo de S. Victore, in Sum. sent., tract. 2, cap. 2, et lib. 1, de Sacram. par. 5, cap. 22, vel saltem non potest esse actus perfecte liber; alias replicare quis posset, quod talis actus etiam peccaminosus esse posset. Ergo, etc. Tertio, quia si Angeli in primo instanti supernaturaliter, ac libere cooperari essent ad actus gratiæ, per illos se ad gratiam disposuissent, et meritum gratiæ habuissent; ergo in eodem meritum suum consummassent, quia perfectum meritum non indiget successione, sed in instanti perfici potest; ergo immediate post recepissent præmium, neque aliud viæ instant esset necessarium, et consequenter nulli Angeli peccare potuissent. Confirmatur, quia si Angelus per proprium actum justificatus fuisset, evidenter cognosceret actum suum: hoc autem dici non potest, quia tunc nec a tanto bono clare cognito recederet, et consequenter nec peccare potuisset.

2. *Prima sententia negat, Angelos fuisse sanctificatos in primo instanti, per proprios actus ejusque defendende modi rejiciuntur.*—*Contrariæ ac veræ sententiæ puncta tria.*—In hoc ergo puncto prima sententia negat, Angelum fuisse sanctificatum in primo instanti cum proprio actu, seu per proprium actum. Quæ variis modis tradita est. Primo negando Angelos fuisse creatos in gratia habituali. Qui enim hoc sentiunt, consequenter negant habuisse actus gratiæ, qui ad habitum sufficienter disponant. Sed hoc jam rejectum est, et ideo hæc questio ex contraria suppositione procedit. Secundo etiam posito habitu defenditur illa sententia, negando, posse Angelum simul, ac est, operari, ut opinatus est Alensis, 2 p., quæst. 29, memb. 1, art. 7. Sed hoc rejectum quoque est in superioribus, et per se est satis improbabile. Tertio alii opinati sunt specialiter, non potuisse Angelum habere in primo instanti actum supernaturalem, et ita opinatur Capreolus, in 2, dist. 4, quæst. 1, art. 3, ad 1, contra 4 concl., et citat D. Thomas, eadem quæst. 16, de Mal., art. 4, ad 3. Idem latius tradit Capreolus, ibid. ad 1, contra concl., et allegat D. Thomas, eadem quæst. 16, de Mal., art. 4, ad 14, 15 et 22, et 1 part., quæst. 63, art. 6, ad argumenta. In quibus locis sentit D. Sanctus, Angelos in primo instanti dilexisse Deum naturali dilectione, non supernaturali, et ideo non cœpisse mereri usque ad secundum instans: ac proinde malos Angelos nunquam meruisse: quam sententiam videtur secutus Petrus Cellensis, l. 4, de Tabernac., circa fin.,